

Summary. In article are carried out the concept analysis „gender competence”, features of formation of professional gender competence of the future teacher as its compound professional competence are considered.

Key words: competence, gender competence, professional competence, professional gender competence, the future teacher.

УДК 159.9:[378.14:004]

В.П. СЕРГІЄНКО, І.С. ВОЙТОВИЧ, О.П. ВОЙТОВИЧ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ПРИ КОМПЮТЕРНІЙ ПІДТРИМЦІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ

Резюме. У статті розкрито особливості формування інформаційних компетентностей студентів університетів в три етапи: під час вивчення основ роботи з ІКТ, під час вивчення предметів професійного циклу, під час інтегрованої навчально-пізнавальної та проектної діяльності.

Ключові слова: інформаційна компетентність, інформаційно-комунікаційні технології, навчально-пізнавальна діяльність, проектна діяльність.

Постановка проблеми. У освітніх стандартах та навчальних програмах дисциплін висвітлені основні знання та вміння, що повинні сформуватися в процесі підготовки студентів, як майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах. На відміну від знань, умінь, навичок, які характеризують здатність виконувати дію за зразком, компетентність передбачає досвід успішного здійснення діяльності, уміння приймати ефективні рішення у незнайомих ситуаціях. Важливою складовою загальної компетентності майбутніх фахівців, як кінцевого результату їхнього навчання, є інформаційна компетентність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальний аналіз сутності поняття „компетентність” здійснили І.В. Гушлевська [1], О.І. Пометун [3], І.В. Родигіна [4], Г.К. Селевко [5], А.В. Хуторський [6], С.С. Шишов [7]. Зокрема, О.І. Пометун визначає компетентності як спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок, що їх набувають суб'єкти у процесі навчання. Вони дозволяють людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати, незалежно від контексту проблеми (від ситуації), характерні для певної сфери діяльності. Г.К. Селевко розглядає компетентність, як інтегральну якість особистості, яка проявляється в її загальній здатності та готовності до діяльності, що ґрунтується на знаннях і досвіді, які набути в процесі навчання та орієнтовані на самостійну й успішну участь у діяльності. А.В. Хуторський вказує на компетентність, як на здатність до здійснення практичних дій.

Формування цілей статті. Досвід підготовки фахівців у ВНЗ показує, що однієї дисципліни на перших курсах навчання недостатньо для формування інформаційної компетентності на високому рівні. Важливість оволодіння цією компетенцією не викликає сумніву, адже комп'ютерна техніка дозволяє спростити виконання професійних завдань, пришвидшити і автоматизувати виконання типових дій, забезпечити доступ до величезної кількості інформаційних ресурсів, тощо. Доцільне та педагогічно виважене впровадження сучасних інформаційних технологій у вивчення всіх без винятку дисциплін дозволяє значною мірою задіяти їхній потенціал для посилення прикладної спрямованості навчання, розкриття творчого потенціалу студентів та викладачів у відповідності до їх нахилів, запитів і здібностей.

Виклад основного матеріалу. Засвоєння студентами фахових знань, умінь і навичок є одним із основних завдань навчання у ВНЗ і здійснюється поступово у вивченні різних дисциплін. Тобто, компетентність формується, розвивається і проявляється в процесі розрізної діяльності і розглядається, як підготовленість до здійснення певної діяльності та наявність якостей, які сприяють цій діяльності.

На основі аналізу праць [1, 3-7] можна визначити *систему компетентностей*, які потрібно набути протягом періоду навчання:

– *ключові* компетентності, які визначаються як здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні види діяльності, ефективно розв'язуючи відповідні проблеми;

– *предметні* компетентності набуваються впродовж засвоєння змісту певної освітньої галузі чи предмету.

Ключові компетентності становлять основний набір категорій, які можна деталізувати в комплекс знань, умінь, навичок, цінностей та відношень за навчальними галузями й життєвою сферою особи.

Ключові компетентності є синтетичними, тобто такими, що поєднують певний комплекс знань, умінь, навичок та способів діяльності, що набуваються протягом засвоєння всього змісту освіти, вони не пов'язані з конкретним предметом, до них належать компетентності, які можна набути під час засвоєння не одного предмета, а тільки декількох або всіх одночасно.

Процес формування ключових і галузевих компетентностей в українській освіті розглядається з позицій різноманітних ідей, теорій та підходів. З метою цілеспрямованого і системного вивчення цих питань у педагогіці вживають термін „компетентнісний підхід” [3, 4, 7].

Під компетентнісним підходом розуміють „спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових і предметних компетентностей особистості... Компетентнісний підхід в освіті пов'язаний з особистісно орієнтованим і діяльнісним підходами до навчання, оскільки стосується особистості і може бути реалізований і перевірений тільки в процесі виконання певного комплексу дій” [3, с.69]. Таким чином, компетентнісний підхід в освіті на протигагу концепції „засвоєння знань” передбачає опанування різного роду вмінь, які дозволять в майбутньому діяти ефективно в ситуаціях професійного, особистого і суспільного життя. Компетентнісний підхід зумовлює посилення прикладного, практичного характеру всієї освіти і полягає в тому, щоб не збільшувати обсяги інформаційної людини в різних предметних галузях, а допомогти їй самостійно вирішувати проблеми в незнайомих ситуаціях.

Проаналізувавши роботи з цієї проблематики [1, 5], ми виділили одну з ключових компетентностей: інформаційну компетентність, яка зумовлена зростанням ролі інформації у сучасному суспільстві і передбачає оволодіння інформаційними технологіями, уміннями здобувати, критично осмислювати і використовувати різноманітну інформацію.

Набуття студентами інформаційних компетентностей може відбутися за таких психолого-педагогічних умов:

– забезпечення діяльнісного підходу у формуванні готовності до застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у фаховій діяльності;

– здобування знань щодо оптимального використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні та повсякденному житті, побудови інформаційних моделей та їх дослідження за допомогою засобів ІКТ, формування умінь та навичок роботи в інформаційно-комунікаційному середовищі.

Компетентнісний підхід зумовлює перехід від накопичування визначених знань, умінь та навичок до формування й розвитку здатності практично діяти, самостійно приймати рішення, успішно діяти у ситуаціях професійної діяльності. При цьому відбувається трансформація змісту освіти, перетворення його з моделі, що існує для «всіх» студентів, на суб'єктивні надбання кожного окремого студента. Такий перехід забезпечується реалізацією низки дидактичних вимог до змісту навчального процесу, зокрема [2]:

– вивчення особистісних інтересів, прагнень студентів щодо організації і здійснення процесу їхньої професійної підготовки;

– підібрані навчальні відомості спрямовані не тільки на розширення обсягу знань, структурування, інтегрування, узагальнення предметного матеріалу, але й на перетворення особистісного досвіду кожного студента;

– формування у студентів позитивної мотивації до процесу набуття професійних компетентностей;

– стимулювання студентів до самоосвіти, саморозвитку, самооцінювання;

– надання студентам можливості самостійно обирати й використовувати найбільш значущі для них способи опрацювання навчальних відомостей;

– оцінювання не тільки здобутих знань, але й осмислене оперування ними при розв'язуванні нестандартних завдань, здатність використовувати їх при здобуванні нових знань.

Реалізувати ці дидактичні умови доцільно на практичних заняттях, на яких майбутні фахівці поглиблюють знання, формують професійну компетентність, зокрема:

– проведення практичних, семінарських і лабораторних занять з використанням інтерактивних технологій, що підвищує професійний інтерес студентів до педагогічного спілкування, фахової діяльності, саморозвитку.

– проведення практичних занять з використанням ІКТ;

– надання індивідуальних та групових консультацій (в дистанційній формі);

– складання індивідуальної програми навчання студента з опорою на систему професійних компетентностей.

Доцільно відзначити ефективне використання студентами проектною технології, яка орієнтована на їхню самостійну діяльність – індивідуальну, парну, групову. В основу методу проектів покладено розвиток творчих і пізнавальних здібностей студентів, їх умінь мислити критично, самостійно конструювати власні знання, генерувати нові ідеї, швидко орієнтуватися в інформаційному просторі. Застосування проектною технології в освітньому процесі вимагає від викладача серйозної підготовчої роботи, оскільки розробка проектів орієнтована на учіння студентів через їхню інтерактивну діяльність з урахуванням індивідуальних особливостей.

Схема технології проектного навчання передбачає наступні етапи навчально-пізнавальної та науково-дослідницької діяльності студентів:

1. підготовчий (самостійне визначення проблеми та теми проекту, виділення завдань, конкретизація мети проекту);

2. аналітичний (визначення структури проекту, методів аналізу даних, програмних і технічних засобів їх представлення, добір форми подання відомостей, планування часу подання проміжних результатів);

3. експериментальний (спостереження; вирішення проміжних завдань, проведення дослідження);

4. узагальнюючий (узагальнення зібраних відомостей, результатів та їх систематизація відповідно до мети проекту; формулювання попередніх висновків);

5. консультаційний (обговорення з викладачем робочої версії проекту; усунення недоліків, внесення уточнень);

6. захист (наочне подання проекту з використанням мультимедійних засобів, захист проекту перед студентською аудиторією; оцінювання рівня виконання проекту).

Як показав досвід проведення дисципліни «Комп'ютерні інформаційні технології в освіті і науці» на основі методу проектів на впускних курсах, впровадження проективної методики навчання при викладанні фахових дисциплін, використання на лекційних та практичних заняттях вищезгаданих організаційних форм навчання змінює виконавчу, репродуктивну діяльність студентів на творчі, пошуково-дослідницькі дії на основі фундаментальних знань на всіх етапах навчально-пізнавальної діяльності. Застосування засобів навчання нового покоління сприяє інтеграції кращих сторін індивідуальної та фронтальної форм навчання, розвитку у студентів здібності до самостійної пізнавальної активності та створенню передумов для формування індивідуальної траєкторії навчання.

У контексті вищесказаного, процедура забезпечення психолого-дидактичних умов на основі застосування ІКТ-компетентності складається з декількох етапів. На першому етапі студенти засвоюють предметні знання з ІКТ, як навчальної дисципліни. На цьому етапі, вони вчать працювати з ІКТ, як із об'єктом вивчення. Проте на цьому етапі студенти ще недостатньо володіють умінням знаходити оптимальні розв'язки поставлених задач, не можуть знаходити і застосовувати ІКТ, як у змістовому, так і в методологічному аспектах. Рівень їхньої самостійності є невисоким. Як правило, бракує мотивації і відповідальності при вивченні нового матеріалу, виникають труднощі при застосуванні здобутих знань на практиці. Іншими словами, інформаційні компетентності їх ще недостатньо сформовані. На другому етапі формування інформаційних компетентностей включається у процес вивчення фахових дисциплін. Вони застосовуються і закріплюються при вивченні нового матеріалу і розв'язуванні практичних завдань. При цьому формування інформаційних компетентностей здійснюється за трьома аспектами: предметно-змістовим, методологічним і операційно-процесуальним:

• змістовий аспект – полягає в узгодженні змісту окремих фахових дисциплін: структурних елементів знань (понять, термінів, законів), а також хронології їх вивчення.

• операційно-процесуальний аспект – відображається в залученні студентів до однакових видів навчальної діяльності. Це передбачає оволодіння узагальненими вміннями і навичками роботи з інформацією, зокрема: нагромаджувати і аналізувати факти, узагальнювати отримані інформаційні дані і т. ін.

• методологічний аспект, полягає у відображенні і поєднанні підходів до застосування ІКТ при вивченні практично усіх фахових дисциплін.

На третьому етапі здійснюється формування інформаційних компетентностей на високому (творчому) рівні. Форми і засоби, що застосовуються, адекватні специфіці пошукової діяльності. Це навчальні проекти, поєднання аудиторної і

самостійної навчально-пізнавальної діяльності, практичні завдання, які потребують розвинутого прогностичного мислення, вміння знаходити оптимальний варіант розв'язку.

Після такої комплексної роботи з формування інформаційних компетентностей у студентів зростатиме: поінформованість про вплив інформаційних і комунікаційних технологій на розвиток наукових дисциплін та результати інноваційної діяльності та науковий досліджень; знання вимог або рекомендацій, що стосуються інформаційних і комунікаційних технологій, в програмах; знання конкретних послідовностей операцій, вміння розробляти, здійснювати і оцінювати послідовність навчання з використанням інформаційних та комунікаційних технологій; виявлення ситуацій, для яких використання інформаційних та комунікаційних технологій є ефективною допомогою в здобуванні знань та умінь; знання засобів, які можуть бути створені з використанням ІКТ.

Висновки. Наш досвід засвідчує важливість послідовності і системності у формуванні інформаційних компетентностей. З викладеного вище слідує, що існує своєрідний технологічний інваріант щодо реалізації цього завдання. Систематичне застосування ІКТ у навчанні фахових дисциплін сприятиме розвитку особистості та формуванню предметних і ключових компетентностей на основі отримання певного комплексу знань, умінь та способів діяльності під час вивчення різних предметів та застосування цих знань, умінь і способів діяльності для вирішення професійних завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гушлевська І. Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці / І. Гушлевська // Шлях освіти. – 2004. – №3. – С. 22-24.
2. Павлова Н.С. Особистісно орієнтований підхід як основа формування у майбутніх вчителів інформатики професійних компетентностей / Н.С. Павлова, І.С. Войтович // Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво.- Луцьк: Видавництво ЛНТУ.- 2011.- №4. – С.137-144
3. Пометун О. Компетентнісний підхід-найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – січень. – С.65–69.
4. Родигіна І.В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання [методичний посібник] / І.В. Родигіна. – Харків: Основа, 2005. – 95с. (Бібліотека журналу „Управління школою”).
5. Селевко Г.К. Компетентности и их классификация / Г.К. Селевко // Народное образование. – 2004. – № 4. – С. 138–143.
6. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58– 64.
7. Шишов С.Е. Компетентностный подход в образовании: международный аспект / С.Е. Шишов // Відкритий урок. – 2004. – №17-18. – С.20-21.

Резюме. В статті раскрыто особенности формування інформаційних компетентностей студентів університетів в три етапи: во время изучения основ работы с ИКТ, во время изучения предметов профессионального цикла, во время интегрированной учебно-познавательной и проектной деятельности.

Ключевые слова: інформаційна компетентність, інформаційно-комунікаційні технології, учебно-познавательная деятельность, проектная деятельность.

Summary. the article revealed features forming of information expertise of students in three stages: during learning the basics of working with ICT, while studying the subjects of professional cycle in an integrated learning and cognitive and design activities.

Key words: information expertise, information and communication technologies, educational and cognitive activities, project activities.

УДК 159.922:371.132

В.М. ЯМНИЦЬКИЙ

ЗДАТНІСТЬ ДО САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ СПЕЦІАЛІСТА

Резюме. У статті запропоновано та обґрунтовано теоретичні та методичні засади розвитку здатності студентів до саморегуляції.

Ключові слова: саморегуляція, професійне навчання, психічна, фізична, емоційна регуляція, навички саморегуляції студентів.

Постановка проблеми. У "Національній доктрині розвитку освіти України у ХХ ст." зазначено, що основною метою і пріоритетами розвитку освіти є її особистісна орієнтація, формування вчителя як професіонала, його трудової і моральної мотивації, активної професійної позиції, забезпечення педагогічних умов для професійної самореалізації. Це ставить вимогу переглянути традиційні уявлення про розвиток особистості вчителя, звернути увагу на його "внутрішній світ", спонукальні сили. З'ясування зовнішніх, об'єктивних факторів і внутрішніх суб'єктивних умов професійного розвитку вчителя, саморегуляція педагогічної діяльності необхідні для розв'язання проблеми педагогічного керівництва цим процесом.

Результати аналізу психолого-педагогічної літератури і практичної діяльності вчителя свідчать, що в сучасних умовах модернізації системи освіти, її інтеграції в європейський освітній простір розширилося коло цілей, які постають перед ним, ускладнилися засоби праці, зросла вагомість помилки, збільшилась роль психологічних факторів.

Психологія особистості, рушійних сил її розвитку, є тією цариною психологічної науки, яка сьогодні відчуває найгострішу потребу у дальшому теоретичному осмисленні чисельних проблем діяльності людини на всіх етапах її життєвого шляху та життєтворчості.

На відміну від існуючих поглядів на особистість як на суму окремих рис, необхідних для оптимального пристосування останньої до певних умов і вимог тієї чи тієї діяльності, сучасна психологія активно утверджує тезу про необхідність усвідомлення особистості як суб'єкта ініціації власної активності, життєтворчості. У цьому контексті функцію провідних сутнісних характеристик особистості виконують такі поняття, як ініціативність, творчість, відповідальність,